

Elman ABBASOV

Naxçıvan Dövlət Universitetinin
Beynəlxalq Münasibətlər və Hüquq
Fakültəsinin baş müəllimi

Emin ƏLİYEV

Naxçıvan Dövlət Universitetinin
Beynəlxalq Münasibətlər və Hüquq
Fakültəsinin müəllimi
aliyev.e.e@gmail.com

MİKROOBYEKT LƏRİN MADDİ SÜBUT QİSMİNDƏ İSTİFADƏ EDİLMƏSİNİN PROSESSUAL QAYDASI

Açar sözlər: mikroobyekt, maddi sübut, prosesual qayda, məhkəmə ekspertizası, eksperiment.

Ключевые слова: микрообъект, вещественное доказательство, процессуальное правило, судебная экспертиза, эксперимент.

Keywords: microobject, material evidence, procedural rule, forensic examination, experiment.

Məlum olduğu kimi, cinayətin və cinayətkarın izlərinin tapılması həm kriminalistik texnikanın, həm də istintaq taktikasının vəzifəsidir. Bunlar arasındakı fərq bu məsələnin həllinə yönəlmiş üsul və vasitələrin müxtəlifliyindədir. Əgər kriminalistika texnikası qarşılıqlı təsir obyektlərinin və izlərinin tapılmasında istifadə olunan metodların və texniki vasitələrin xüsusiyyətlərinə əsaslanırsa, istintaq taktikası cinayətkarın fəaliyyətinin modelləşdirilməsinə əsaslanır.

Cinayət hadisəsi ilə bağlı olan mikroobyektlər cinayət mühakimə icraatı əsasında cinayət işləri üzrə həqiqətin müəyyən olunduğu sübutların maddi mənbələrindən biridir. Ona görə də onların hüquqi statusu və sübutetmədə taktiki məsələsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin mikroobyektlərin hüquqi təbiəti haqqında məsələ cinayət mühakimə icraatında və normativ aktlarda özünün dəqiq təsvirini tapmamışdır. Mikroobyektlər cinayətin istənilən maddi izləri kimi sübutlar ka-

teqoriyasına aiddir. Digər tərəfdən isə xüsusi izlər qrupudur ki, bu da onların kiçik ölçüləri ilə, aşkar olunması, qeydə alınması və götürülməsi xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.

Təcrübədə bu hal mikroobyektlərin müxtəlif növlərinin aşkar və qeyd olunması, götürülməsi, prosesual təsbiti ilə bağlı hüquq normalarının təyinində müəyyən çətinliklər yaradır. Sübutetmədə digər izlərlə müqayisədə onların eyni əhəmiyyətli olmamaları təsəvvürünü doğurur. Fikrimizcə, mikroobyektlərin spesifik xassələri heç bir vaxtlar onların xüsusi prosesual status daşımaları üçün əsas ola bilməz. Hüquq normalarına uyğun olaraq əldə edilmiş bütün sübutlar eyni dərəcədə qiymətlidir. V.V.Bibikov mikroobyektləri xüsusi maddi sübutlara aid edilməsinin məqsədəuyğun olduğunu vurğulayır. [1, s.51] Biz burada V.V.Bibikovun mövqeyi ilə tam razılığa bilmərik. Ona görə ki, bu hazırda qüvvədə olan cinayət-prosesual qanunvericilik normaları ilə ziddiyyət təşkil edir.

Mikroobyektlərin ümumi anlayışına ontoloji və qnoseoloji baxımdan müəyyən əlavələr etmək olar. Ontoloji tərəf mikroobyektlərin obyektiv mövcud olmasında ifadə olunur. Anlayışın qnoseoloji tərəfi onların informativliyinə, maddi izlərdə əks olunan informasiya ilə cinayət hadisəsinin idrakı imkanında ifadə olunur. Mikroobyektlərin ontoloji və qnoseoloji mahiyyətinin açılmasını onların hüquqi təbiətinin xarakteristikası və sübutedici əhəmiyyəti üçün başlanğıc nöqtə he-

sab edilə bilər. Bunu yalnız o halda etmək olar ki, mikroobyektlərin anlayışının obyektiv və idrak tərəfləri cinayət mühakimə icraatının ibtidai araşdırma və məhkəmə baxışı mərhələlərində qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş praktiki istifadə formaları ilə qırılmaz əlaqə və bağlılıqda nəzərdən keçiriləcəkdir.

Mikroobyektlər yalnız qanun tərəfindən uyğun hüquqi status daşdığı halda prosessual-hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Bu proses digər obyektləri cinayət mühakimə icraatına daxil edilməsinə analoji ola bilər, eyni zamanda təşkilati və ya prosessual planda fərqlənə bilər. Bu hipotetik gümandır və yalnız cinayət-prosessual qanunvericilik normalarına uyğun əlavə və dəyişikliklərin qəbulundan sonra reallığa çevrilə bilər. O mənada ki, "hüquqi status" ifadəsi cinayət-prosessual və kriminalistika elmində geniş tətbiq edilir. Məsələn, şahidin, zərərçəkənin, şübhəli, təqsirləndirilən şəxsin, ekspertin və s. hüquqi statusu kimi ifadəsi cinayət mühakimə icraatının hüquqi mövqeyini vurğulamağa imkan verir. Mikroobyektlərin prosessual statusu ilk növbədə onların maddi sübutlara aid edilməsi imkanı ilə müəyyən olunur. Şərh olunanlar, tam şəkildə cinayət prosesində maddi sübutlar adlandırılan digər müxtəlif obyektlərə də aid edilir. Maddi sübut anlayışı o deməkdir ki, obyekt cinayət haqqında digər məlumatlardan-sübutlardan istintaq hərəkətlərinin protokolları, digər sənədlər və s. fərqləndirən əlamətlərə malikdir. Maddi sübutlar cinayət mühakimə icraatına cəlb edilmiş cinayətin alətləri, cinayətəkar hərəkətlərin yönəldiyi predmetlər, cinayətəkar yolla əldə edilmiş pullar və digər sərvətlər, həmçinin cinayət hadisəsi haqqında informasiyanı əks etdirən cinayət prosesindən kənar digər predmetlər və sənədlərdir.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 128.1-ci maddəsinə uyğun olaraq öz xüsusiyyətinə və əlamətlərinə, mənşəyinə, aşkar edildiyi yerə və vaxtına və ya üzərində hadisənin izlərinin saxlanıldığına görə cinayət təqibi əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən edilməsinə kömək edən hər bir əşya maddi sübut hesab edilə bilər. [2, s. 158]

Prosessual qanunvericiliyə görə bilir ki, aşağıdakı əşyalar maddi sübut kimi qəbul edilə bilər:

1) cinayətin törədilməsində istifadə edilən əş-

yalar (alət və əşyalar);

2) cinayət nəticəsində əldə edilən əşyalar, yəni cinayətəkarın yönəldiyi predmetlər;

3) cinayətin aşkarı və cinayət işinin hallarının müəyyən olunması vasitəsi kimi çıxış edə bilən digər predmetlər və sənədlər.

Həmçinin cinayət hadisəsi ilə bağlı olan və onun haqqında informasiya daşıyan maddi obyektlər maddi sübutlara aid edilə bilər.

Cinayət-prosessual qanunda maddi sübutların cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə edilməsi haqqında müstəntiqin qərarının nə vaxt və hansı müddətdə çıxarılması barədə konkret göstəriş yoxdur. Hüquq ədəbiyyatında isə bu barədə müxtəlif məqsədlər mövcuddur. Məsələn, Q.B.Karnoviç cinayət işinə aidiyyəti olan predmetlər və ya mikroobyektlər aşkar olunduqdan, qeydə alındıqdan və götürüldükdən dərhal sonra belə qərarın çıxarılmasını təklif edir. [3, s. 13-15]

A.N.Selivanovun fikrincə isə belə bir qərar yalnız predmetlər və ya mikroobyektlər həqiqətən cinayətin izlərinin əks etdirdiyi halda çıxarılmalıdır. [4, s. 23]

Digərləri isə hesab edirlər ki, makro və ya mikro obyekt kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən əlamətlər daşdığı zaman işin hallarına aid olduqda belə bir qərar çıxarılmalıdır.

CPM-nin 128.2-ci maddəsinə görə əşyanın maddi sübut kimi tanınması haqqında qərar təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən qəbul edilir. Təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə qərarı maddi sübutun cinayət təqibi üzrə icraatın materiallarına əlavə edilməsi formasında qəbul edir. [2, s. 158]

Maddi sübutların və digər əşyaların saxlanması qaydaları CPM-nin 129-cu maddəsi ilə müəyyən olunur. [2, s. 158]

Eyni zamanda maddi sübutların cinayət hadisəsi ilə bağlı olması onları digər maddi obyektlərdən fərqləndirir. Yəni, obyektlərin prosessual status daşdığını təsbit etmək üçün qeyd olunan əlaqənin olmasını obyektiv olaraq müəyyən etmək zəruridir.

A.S.Jeleznyak hesab edir ki, cinayət hadisəsi ilə bağlı olan, qanunla müəyyən olunmuş qaydada aşkar edilərək götürülmüş hər bir obyekt o cümlədən mikroobyekt cinayət təqibi icraatının

materiallarına əlavə edilməsi haqqında qərarın çıxarıldığı andan asılı olmayaraq maddi sübutdur. [5, s. 42]

Düşünürük ki, belə bir mövqe ilə razılaşmaq düz olmaz. Çünki buradan belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, müstəntiq tərəfindən qəbul edilmiş qərar yalnız bu obyektləri cinayət işi materiallarına aidiyyətini formal olaraq təsdiq edən prosesual formadır. Qanunda isə formal xarakter daşıyan norma yoxdur.

Mikroobyektlərin ekspertizası haqqında qərarın çıxarılması zamanı ən mühüm məsələlərdən biri sualların düzgün seçilməsidir. Məhz bu suallar ekspert tədqiqatının istiqamətini və həcmi müəyyən edir.

M.B.Vanderin mövqeyinə görə mikroobyektlərə aidiyyəti olan sualların qoyulmasına yanaşma ondan ibarətdir ki, qərar çıxararkən mümkün ekspert tədqiqatı metodu haqqında güman və ehtimallar deyil, ilk növbədə sübutetmə predmeti, ekspertiza vasitəsilə müəyyən olunmalı hallar nəzərə alınır. [6, s. 45-48]

Hazırda kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən məsələlər eyniləşdirici və eyniləşdirici olmayan məsələlərə bölünür. Ekspertiza qarşısında qoyulan eyniləşdirici olmayan suallar işin müxtəlif hallarını müəyyən etməyə kömək edir, lakin onlar müəyyən obyektin eyniləşdirilməsinə istiqamətlənməmişdir, burada onlar ibtidai istintaqın başlanğıc və ilkin mərhələsində mühüm rol oynayırlar. Obyekt daşıyıcılarında mikroobyektlərin mövcudluğu ilə bağlı ekspertiza qarşısında aşağıdakı eyniləşdirici olmayan suallar daha tez-tez qoyulur:

- obyekt-daşıyıcıda (predmet ətraflı təsvir olunur) müəyyən növ hissəcik (istintaqı maraqlandıran mikroobyekt göstərilir) varmı?

- obyekt-daşıyıcıda (predmet ətraflı təsvir olunur) konkret maddələrin və ya materialların (neft, boya, sement və s.) mikroobyektləri varmı?

- tədqiq edilmiş maddənin (materialın) kütləsində müəyyən növ kənar mikroobyektlər varmı?

Ekspert qarşısında həddən artıq ümumi formada mikroobyektlərin müəyyən olunmasını əhatə edən sualların qoyulması düzgün deyildir. Məsələn, makroobyektin səthində hər hansı bir kənar mikroobyekt barədə qoyulan sual belələrindən hesab oluna bilər. Çünki istənilən obyektin səthində

çoxsaylı kənar hissəciklər var. Mikroobyektin hər hansı bir səthdə və ya həcmdə olması barədə sual müstəntiqin özü onları aşkar edə bilmədiyi halda qoyula bilər, çünki bunun üçün xüsusi biliklərin, bacarıqların, mürəkkəb cihazların tətbiqi zəruriliyi yaranır. Ümumən ekspertiza vasitəsilə mikroobyektlərin aşkarı prosesi xüsusi biliklərdən istifadə etməklə yeni faktın müəyyən edilməsidir [7, s. 54-71]. Hazırda Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin laboratoriyalarında mikroobyektlərin aşkar edilməsi üzrə tədqiqatlar həyata keçirilir.

Məhkəmə ekspertizası - cinayət-prosessual qanunla müəyyən olunan sübutların tədqiqinin xüsusi formasıdır. A.P.Rıjakovun qeyd etdiyi kimi, məhkəmə ekspertizası tədqiqatına yalnız sübutlar məruz qala bilər. [8, s. 73]

Beləliklə, M.B.Vanderin [6, s. 45-48] və A.P.Rıjakovun [8, s. 55] fikirlərinə diqqət etdiyimiz zaman hər iki müddə arasında uyğunsuzluğun olduğunu görə bilərik. Belə ki, təcrübə qarşısında qanunauyğun olaraq aşağıdakı suallar yaranır. Məsələn, ilk növbədə hansı andan etibarən hadisə yerinə baxış zamanı aşkar olunan obyektlər maddi sübut statusunu alır; ikincisi isə ekspertizanı keçirərkən ekspertin maddi sübutları o cümlədən mikroobyektlərin aşkar olunması ilə məşğul olmaq hüququ varmı?

M.B.Vanderin deyil, digər müəlliflərin də cinayətlərin açılması və istintaqında mikroobyektlərdən istifadə məsələlərinə həsr olunmuş vəsaitlərində ekspertiza qarşısında həll edilmək üçün qoyulan suallardan biri, hətta birincisi bu və ya digər mikroobyektin obyekt-daşıyıcıda olması haqqında sualın qoyulması təklif olunur. [6, s. 45-48] İstintaq təcrübəsində isə belə tövsiyələr nəzərə alınmaya bilməz. Birincisi, bu məlumatları kifayət qədər tanınmış kriminalist alimlər M.B.Vander, N.İ.Malanyina, V.N.Xrustalev və başqaları verir, ikincisi isə kriminalistik ədəbiyyatlarda digər tövsiyələrə rast gəlinmir.

M.B.Vanderin belə bir müddəası özünü doğrultmur. Ona görə ki, bəzən müstəntiqlər özləri mikroobyektləri aşkar edə bilmirlər, çünki bunun üçün xüsusi biliklərin, bacarıqların, mürəkkəb cihaz və avadanlıqların tətbiqinə tələb yarandığı halda bu avadanlıqlardan istifadə olunmur. [6, s. 47]

Qeyd olunan bu uyğunsuzluq fikrimizcə iki yolla həll edilərək aradan qaldırıla bilər. Hesab edirik ki, mikroobyektlərin xüsusi növ maddi sübutlar kateqoriyalı obyektlərə ayrılmasının heç bir obyektiv əsası yoxdur. Mikroobyektlər də aşkar olunan, təsvir olunan və cinayət prosesində istifadə olunan bütün digər obyektlərdən prosesual baxımdan fərqlənməməlidirlər. Yəni, yeganə yol qanunvericilik, normativ, idarədaxili aktların, elmi-metodiki tövsiyələrin razılaşdırılması və onlardan mikroobyektlərin aşkarı, qeydə alınması, götürülməsi, tədqiqi və istifadə prosesində praktiki olaraq tətbiqindən ibarətdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir halda mikroobyektlər xüsusi növ obyektlərdir və bu xüsusiyyət onların kiçik ölçüləri ilə bağlıdır. Məsələn, əgər hadisə yerində aşkar olunmuş odlu silah heç bir xüsusi şübhə olmadan müstəntiq tərəfindən maddi sübutlara aid edilirsə, onda mikroobyektlər üçün belə əlaqəni müəyyən etmək bir çox hallarda olduqca mürəkkəbdir.

Cinayət prosesual məcəllədə müstəntiq istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinə mütəxəssisin cəlb edilməsi imkanı haqqında müddəa vardır (AR CPM-nin 85.4.3-cü maddəsi). [2, s. 79] Fikrimizcə, bu mikroobyektlər haqqında obyektiv məlumatlar əldə etməyə imkan verən şərtidir və bu əsasda mikroobyektlərin maddi sübut kimi qəbul edilməsi mümkündür.

Cinayət-prosesual qanunvericiliyə əlavələrin edilməsi ilə bağlı V.V.Stepanovun təklifini V.Y.Qoryunov da müdafiə edir və bunda qanun səviyyəsində ilkin tədqiqatların keçirilməsinin normativ tənzimlənməsinin və inkişafının ilkin şərtini, o cümlədən sübutlar keyfiyyətində mikroobyektlərin ilkin tədqiqinin prosesual cəhətdən tənzimlənməsini görür. [9, s. 16-18]

V.Y.Qoryunovun mövqeyi ilə biz də razılaşıırıq ki, ilkin tədqiqatların hüquqi tənzimlənməsinin idarədaxili, normativ-hüquqi səviyyəsi praktiki işçilərin qarşılaşdıqları problemləri həll etmir, çünki bu növ tədqiqatlar prosesual qanunvericiliklə nəzərdə tutulmamışdır. Bütün bunlar problemin həlli yollarından biridir. Cinayət prosesinə mikroobyektlərin cəlb edilməsinin texnologiyası ilə bağlı onların ilkin tədqiqi haqqında müddəaları nəzərdən keçirərkən həm prosesual, həm də

qeyri-prosesual hərəkətlərin aşağıdakı sxemi təklif oluna bilər: [9, s. 16-18]

1. Hadisə yerinə baxış;
2. Mikroobyektlərin aşkar edilməsi və möhkəmləndirilməsi;
3. Mikroobyektlərin götürülməsi;
4. Mikroobyektlərin ilkin tədqiqi;
5. Maddi sübut keyfiyyətində mikroobyektlərə baxış;
6. Mikroobyektlərin maddi sübut keyfiyyətində təsbit edilməsi;
7. Mikroobyektlərin məhkəmə ekspertizasının keçirilməsi;
8. Sübut kimi mikroobyektlərin tədqiqi;

M.B.Vander düzgün olaraq göstərir ki, bir çox hallarda mikroobyektlərin aşkarı, götürülməsi və tədqiqi üçün təkə müstəntiqin deyil, həm də mütəxəssis-kriminalistin gücü və səyləri kifayət etmir. Çünki həqiqətən də dar ixtisaslı biliklərin, müəyyən bacarıqların, mürəkkəb avadanlıq və cihazlardan istifadəni tələb edir. [6, s. 15]

Hesab edirik ki, mikroobyektlərin cinayət prosesinə cəlb edilməsinin, yəni onların maddi sübut kimi qəbul edilməsi heç bir böyük problem yaratmır.

AR CPM-nin 236.1-ci maddəsində göstərilir ki, cinayətin izlərinin, sübut mənbəyi ola biləcək digər maddi obyektlərin aşkar edilməsi, cinayətin törədilmə hallarının və iş üçün əhəmiyyətli olan digər halların müəyyən edilməsi məqsədi ilə müstəntiq hadisə yerinin, binaların, sənədlərin, əşyaların, insan meyitinin və heyvan cəsədinin baxışını aparır. [2, s. 247] Müstəntiqin istintaq hərəkətində mütəxəssis cəlb etmək hüququ vardır. Əgər hadisə yerinə baxış zamanı istintaq hərəkətində iştirak edən mütəxəssis-kriminalist mikroobyektləri aşkar edə bilməyibsə onların olmasının mümkünlüyü istisna edilmirsə, onda mikroobyektlərin aşkarı və götürülməsi məqsədi ilə keçirilən istintaq baxışına maddələrin, materialların və məmulatların tədqiqatı üzrə ixtisaslaşmış ekspert cəlb etməlidir.

Bu izlər ya obyektlə birlikdə, ya da obyekt-dəşiyicinin bir hissəsi ilə birgə götürülür. AR CPM-nin 128 və 236-cı maddələrindəki müddəaları hərfi mənada başa düşsək mikroobyektlərin yerləşdikləri obyektlə birlikdə götürülməsi zamanı

mikroobyekt və daşıyıcı-obyekt maddi sübuta çevrilir. [2, s. 158, 247]

Belə bir müddəa cinayət-prosessual qanuna uyğun gəlir, çünki maddi sübutlar müayinə və baxışı aparılan və cinayət işi materiallarına əlavə edilən obyektlərdir.

Prosessual qanunvericiliklə müqayisəli tədqiqat üçün əldə olunan nümunələrin saxlanması və istifadəsi qaydalarını, onların sonrakı "taleyini", maddi sübut olub-olmaması və s. məsələləri tənzimləmir. Lakin bu hərəkətin yerinə yetirilməsində protokolun tərtib olunmasına xüsusi ilə diqqət yetirmək vacibdir.

Kriminalistikada və prosessual qanuna görə müqayisəli tədqiqat olunan nümunələrinin və maddi obyektlərin, maddi sübutların xassələrinin oxşarlığı, maddi sübutların tədqiqi və istifadə qaydalarını tənzimləyən prosessual qanunvericiliyin ümumi normalarını onlara da aid etməyə və onlara münasibətdə tətbiq etməyə imkan verir.

Fikrimizcə, cinayət-prosessual qanunvericiliyə uyğun olaraq nümunə mikroobyektlərin hüquqi statusunu, saxlanma yeri və müddətləri və s. məsələləri AR CPM-nin 273-cü maddəsində qeyd olunan nümunələrin hüquqi statusunu izah edən sözlərin əlavə edilməsi də kifayət edə bilər. Belə dəyişiklik və əlavə cinayətlərin açılması və istintaqı, cinayət işlərinə məhkəmə baxışı prosesində mikroobyektlərin müqayisəli tədqiqat nümunələrindən istifadə zamanı yaranan bir çox mübahisəli məsələləri aradan götürməyə imkan verərdi. [2, s. 281] Məsələn, CPM-nin qeyd olunan maddəsinə aşağıdakı redaksiyada yeni hissəsinin əlavə edilməsi məqsədəuyğun hesab edilə bilər.

Müqayisəli tədqiqat üçün götürülmüş nümunələr cinayət işinin materiallarına əlavə olunur və maddi sübutların saxlanması qaydalarına uyğun olaraq saxlanılır. Müqayisəli tədqiqat nümunələri ekspertizanın keçirilməsi gedişində tamamilə məhv edildikdə və ya sərf olunduqda bu hal ekspert rəyində xüsusi olaraq qeyd edilir.

Bir qrup alim hesab edir ki, nümunələr dəyişdirilən və əvəz edilən maddi sübutlardır. Ona görə də onları cinayət işinin materiallarına əlavə etməyə lüzum yoxdur. Fikrimizcə bu mülahizə dəqiq deyildir. Bütün hallarda nümunə-mikroobyektlərin dəyişdirmə imkanı realizə oluna bilməz.

Məsələn, şəxs ölmüşdür, bununla bağlı əvvəllər götürülmüş nümunələrin əvəz edilməsi məqsədilə ondan yeni nümunələr götürmək imkanı yoxdur. Nümunələrin dəyişdirilməsi imkanını qəbul etmək qanunçuluq prinsipindən, bir obyekt digər obyektə əvəz etməyə, dəyişdirməyə, mikroobyektin itirilməsinə yol verməməkdən və s. imtina deməkdir.

Nümunə mikroobyektlər Azərbaycan Respublikası CPM-nin 242, 243, 245 və 247-ci maddələri axtarış və götürmə kimi istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi nəticəsində və ya tanınma üçün bilavasitə şübhəli və təqsirləndirilən şəxsdən, şahiddən və ya zərərçəkəndən götürülə bilər. [2, s. 254-258] İstənilən halda cinayət prosessual qanunvericiliyə uyğun olaraq axtarış, götürmə və ya tanınmanın keçirilməsi haqqında qərar çıxarılır və istintaq hərəkətləri keçirildikdən sonra protokol tərtib edilir.

İstintaq hərəkətlərinin keçirilməsi nəticəsində götürülən nümunələri bəzi tədqiqatçılar istintaq nümunələri adlandırmağı və bununla da ekspert və əməliyyat-axtarış nümunələrindən onları fərqləndirməyi təklif edirlər.

Ekspert nümunə mikroobyektlər olaraq ekspert tərəfindən ona tapşırılmış ekspertiza icraatı zamanı götürülmüş nümunələr başa düşülür. Belə nümunələr adətən ekspert tədqiqatının rahat, rəşional və effektiv aprılması məqsədi ilə götürülür. Məsələn, ekspertizaya təqdim olunmuş qıfılın mişarlanması zamanı alınmış eksperimental dəmir yonqarları hadisə yerinə baxış zamanı aşkar olunmuş metal qırıntılarının mikrohissəcikləri ilə müqayisəsi həyata keçirilir. Mikroobyektlərin ekspert nümunələri həmişə eksperimental olur və onların götürülməsi qanunla deyil, konkret ekspert tədqiqatlarının keçirilməsi üzrə metodiki tövsiyələrlə və idarədaxili normativ sənədlərlə, təlimatlarla tənzimlənilir.

Ekspert tərəfindən aparılan eksperiment bir qayda olaraq məcburi prosesdir və müstəntiq tərəfindən ekspert tədqiqatı qarşısında qoyulan sualların qəti və birmənalı şəkildə əsaslandırılması üçün əhəmiyyətlidir. Bir sıra hallarda eksperimental izlərin-mikroobyektlərin alınması izyaraıcı predmetin öz ilkin eyniləşdirici əlamətlərinin itirilməsi riski ilə bağlıdır. Belə olduğu təqdirdə

isə eksperimental iz-nümunə təkrar olunmayan obyekt olur və bunsuz ekspertin nəticələri şübhə altına alın bilər. Mikroobyektlərin müqayisəli tədqiqat üçün nümunələrini ekspert tərəfindən tədqiq olunan izlərin qoyulması ehtimal olunan obyekt haqqında informasiyanın əldə edilməsi məqsədilə götürülür. Bunun əsas məqsədi isə fərdi eyniləşdirmə və eyniləşdirmə olmayan qrup mənsubiyyətinin müəyyən olunması prosesində müqayisənin aparılması üçün zəruri olan əlamət-

lərin aşkar edilməsidir.

Əməliyyat-axtarış nümunələri şəklində olan izlər, mikroobyektlər indiyə qədər kriminalistik tədqiqatlarda və ədəbiyyatlarda əks olunsa da kifayət qədər deyil. Çünki günü-gündən inkişaf edən sivilizasiya, təhsil sistemi və texniki avadanlıqlar imkan verir ki, bu sahədə daha da ətraflı və müasir tədqiqatlar aparıb metod və metodikaların hazırlanması həyata keçirilməlidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Бибиков В.В. Микрообъекты в раскрытии и расследовании преступлений. -М., 1985, 129 с.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. Bakı: Həqiqət Yayın Evi, 2022, 640 s.
3. Карнович Г.Б. К вопросу о классификации вещественных доказательств // Советская криминалистика на службе следствия. Вып. 8. -М., 1956.-с. 13-15.
4. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С, Корухов Ю.Г. Криминалистика. Учебник. М: Инфра-М, Норма, 2017. 928 с.
5. Железняк А.С. Материальные следы - важный источник криминалистической информации. - Омск, 1975, 217 с.
6. Вандер М.Б. Понятие и значение микрочастиц в криминалистике // Правоведение. - М., 1978. - № 8. - с. 45-48.
7. Mərkəzdə mövcud olan məhkəmə ekspertizalarının predmeti, obyektləri və həll etdiyi məsələlərə dair suallar toplusu. Naxçıvan: "Əcəmi" 2022, 72 s.
8. Рыжаков А.П. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации. - 2-е изд., изм. и доп. - М., 2002, 507 с.
9. Горюнов В.Ю. К определению понятия предварительного исследования следов // Экспертиза на службе следствия: Тезисы докладов науч. - практ. конф. / Редкол.: Ярмук В.А. и др. - Волгоград, 1998. -с. 16-18.

Эльман Аббасов

Эмин Алиев

Процессуальные правила использования микрообъектов в качестве вещественных доказательств

В статье говорится о микрообъектах, являющихся одним из специальных и важных объектов исследования при раскрытии преступлений, и процессуальных правилах их использования. Микрообъекты, связанные с уголовным происшествием, являются одним из вещественных источников доказательств, определяющих истину по уголовным делам на основании уголовного судопроизводства. Здесь подробно рассматривается их правовой статус и тактический вопрос при доказательстве..

Также в статье изучены исследования, проводимые в этой области в мировой практике и приведены примеры.

Elman Abbasov
Emin Aliyev

The procedural rule of the using of microobjects in material evidence

In the article the authors deal with microobjects, which are one of the special and important research objects in solving crimes, and the procedural rules of their use. The microobjects which are related to a criminal incident are one of the most important material sources of evidence that determine the truth in criminal cases on the basis of criminal proceedings. Here, their legal status and the tactical issue of evidence has been examined in detail.

Also, in the article, the researches conducted in this field in the world experience has been studied and examples are shown.